

JOHN RONALD REUEL TOLKIEN - SPOLEČENSTVO PRSTENU

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

fantasy* román* (próza, epika)

Literární směr:

vydán r. 1954 - jde o pokračování autorovy románové prvotiny *Hobit* (1937) a zároveň o 1. svazek (díl) románové trilogie *Pán prstenů* (spolu s romány *Dvě věže* a *Návrat krále*); fantasy* literatura 2. pol. 20. stol.

Slovní zásoba:

hl. spisovná čeština; všudypřítomné názvy označující fiktivní místa, předměty, apod. (*Roklinka*, *Prsten*, *Rada*), a výrazy z vymyšlených řečí (např. elfština); občas zastaralé výrazy - hl. archaismy* (*kobka* [cela], *hvozd* [les]); knižní výrazy (*vyřknout* [vyhlásit], *ortel* [rozsudek/verdict])

Figury a tropy:

FIGURY: řečnická otázka* („*A kdo to bude?*“), elipsa* („*Vyrostl* [prsten], *a já ne.*“); TROPY: personifikace* (*smích zmrzl*, (prsten) *vás opustil*, *děs* (na něj) *padl*), přirovnání* („...*jako v hlubokém zamyšlení.*“), metafory*

Stylistická charakteristika textu:

často dlouhá souvětí; propracované popisy pohádkového prostředí; převažuje monolog vypravěče, méně přímá řeč postav (dialogy); místy i delší monology postav; proloženo dalšími formami (písně, básně)

Postavy:

FRODO PYTLÍK: hobit (pohádková postava malého vzrůstu); adoptovaný synovec Bilbo Pytlíka; na první pohled nezkušený, uvnitř statečný a nebojácný; SAM, SMÍŠEK a PIPIN: hobiti, odvážní a pokorní Frodovi přátelé, doprovázejí ho na cestě z Kraje; GANDALF: moudrý a silný čaroděj; ARAGORN: dědic starobylé lidské říše jménem Gondor; zkušený cestovatel; LEGOLAS: vznešený a statečný elfský lučstřník; BOROMIR: syn současného správce Gondoru; BILBO PYTLÍK: hlavní postava díla *Hobit*, v tomto díle již starý hobit dožívající v Roklince; GIMLI: silný a statečný trpaslík; SARUMAN: mocný čaroděj ovládaný Sauronem; vytváří obří vojsko skřetů a s pomocí prstenu chce ovládnout Středozem

Děj:

po návratu hobita Bilbo Pytlíka z dobrodružné výpravy zpět do Hobitsína (viz. předchozí dílo *Hobit*) se jeho dědicem stává jeho synovec Frodo Pytlík → ten po něm zdědí tajemný prsten, který Bilbo během výpravy získal → čaroděj Gandalf Frodovi prozrazuje, že prsten je ve skutečnosti velmi mocný, neboť ho kdysi nechal vytvořit Temný pán Sauron a nechal do něj vstoupit část své obrovské moci s cílem zničit s jeho pomocí lid Středozemě → Sauron od ztráty prstenu opět získal svou někdejší sílu → Frodo musí rychle i s prstenem opustit Kraj, aby ho Sauron nevyptal → vydává se i se svými přáteli na cestu do elfského Posledního Domáckého domu mimo dosah Saurona → po cestě je vypátrají Sauronovi Černí jezdci a hobiti jim po celou cestu musejí unikát → po dalších nástrahách se dostávají do městečka Hůrky, kde se seznamují s Aragornem → ten jim pomáhá dostat se na elfské území → o vlásek unikají Černým jezdčům na vrchu jménem Větrov, kde je Frodo vážně zraněn, a poté konečně doráží do elfské Roklinky → zde elfský pán Elrond uspořádá poradou elfů, trpaslíků, lidí, hobitů a Gandalfa, na které se rozhoduje o dalším osudu prstenu → je rozhodnuto, že prsten musí být zničen jedině v samotném centru Sauronovy říše, kde byl vyroben, tedy v nitru Hory osudu (Oroduiny), nikomu se však na tak nebezpečnou výpravu nechce → přihlašuje se Frodo, k němu se přidávají jeho hobití přátelé, Aragorn, elf Legolas, trpaslík Gimli, Boromir a Gandalf → Společenstvo prstenu se vydává na cestu → v Morii, starobylé a opuštěné podzemní trpasličí říši, probouzejí balroga, démona z dávných časů → Gandalf se s ním utká, během souboje se oba zřítí do propasti → zbylým členům výpravy se podaří uniknout do elfské lesní říše Lothlórien, kde je jim poskytnuta pomoc → brzy pokračují dále po Velké řece Anduině → tu opuštějí před vodopády, načež se Boromir pokusí zmocnit prstenu, po kterém zatoužil → vzápětí jsou napadeni skřety (služebníky Saurona) → Frodo se rozhodne opustit ostatní a pokračovat společně do Mordoru sám (resp. jen se Samem)

Kompozice, prostor a čas:

dílo obsahuje předmluvu, prolog a dvě knihy (části), dále se dělí na jednotlivé kapitoly; prostorem je fiktivní (autorem vymyšlený) svět zvaný Středozem; příběh se odehrává v čase/období podle fiktivního kalendáře, v letech 3018-3019 t.v. (třetího věku)

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

druhá světová válka (1939-1945); tzv. studená válka - mocenský konflikt mezi socialist. a kapitalistickými velmocemi (1947-1991); cvičné odpálení první ruské jaderné pumy RDS-1 (1949); korejská válka - první vážný vojenský konflikt studené války (1950-1953)

Kontext literárního vývoje:

v rámci fantasy* literatury 2. pol. 20. stol. tvoří i Tolkienův blízký přítel C.S. Lewis (v 50. letech 20. stol. vydal některé části 7dílného cyklu *Letopisy Narnie*); science fiction* tvořili autoři jako Ray Bradbury (*451 stupňů Fahrenheitů*) nebo Isaac Asimov (*Já, robot*); bezprostředně po konci války (po r. 1945) probíhá ve světové literatuře 1. vlna poválečné literatury (hl. popis válečných krutostí, oslava lidského hrdinství) - např. Erich Maria Remarque (*Vítězný oblouk*), Jan Drda (*Němá barikáda*), Anna Franková (*Deník Anny Frankové*); v USA se v 50. letech 20. stol. prosazuje tzv. Beat Generation (Allen Ginsberg, Jack Kerouac) - skupina kontroverzních autorů (hl. témata a inspirace: drogy, sex, alkohol)

AUTOR - život autora:

John Ronald Reuel Tolkien (1892-1973) - byl **anglický spisovatel, jazykovědec a profesor**; nar. se na území dnešní Jihoafrické republiky do angl. rodiny (otec ředitel banky) → jako malý odcestoval s matkou zpět do Anglie, kde strávil velkou část dětství na venkově → od mládí se zajímal o cizí jazyky, později vystudoval univerzitu v Oxfordu → v r. 1916 se oženil a **aktivně se zúčastnil bojů 1. svět. války** → v bitvě na řece Sommē onemocněl → během zotavování začal psát → postupně se stal **velkým znalcem angl. jazyka** a začal vyučovat na univerzitě v Oxfordu → na konci 30. let se díky svým pohádkovým příběhům stal slavným spisovatelem → se svou manželkou, která zemřela r. 1971, měl 4 děti → r. 1972 mu britská královna Alžběta II. udělila Řád britského impéria → zemřel o rok později ve věku 81 let; ZAJÍMAVOSTI: byl velkým znalcem staré angličtiny a dokázal plyně hovořit mnoha evropskými jazyky; své slavné příběhy původně tvořil pouze pro své děti - byl přesvědčený, že nemají šanci prosadit se u širšího publika

Vlivy na dané dílo:

dětství strávené na anglickém venkově (= vliv na podobu pohádkové krajiny); obrovský úspěch předcházejícího díla *Hobit* (= motivace k tvorbě pokračování); finština (= vzor pro vytvoření fiktivní elfské řeči)

Další autorova tvorba:

tvořil zejména prózu - ROMÁNY: *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* (dílo příběhově předcházející trilogii *Pán prstenů*), *Pán prstenů* (trilogie obsahující kromě tohoto díla ještě romány *Dvě věže* a *Návrat krále*), *Silmarillion* (vysvětluje místa, postavy a další pojmy související se Středozemí); tvořil také POEZII, uznávané jsou i jeho ODBORNÉ PRÁCE, zejména na téma staroanglického jazyka a literatury

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

FILM: *Pán prstenů: Společenstvo prstenu* (film USA; 2001) - režie: Peter Jackson, hrají: Elijah Wood, Orlando Bloom aj.

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

dílo mělo po celém světě obří úspěch → celé trilogie se prodalo přes 150 milionů kopií, což z ní dělá jednu z nejprodávanějších knih všech dob (Tolkienových knih se celkem prodalo již přes 300 milionů výtisků)

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

téma (boj dobra se zlem), vložené navíc do pohádkového příběhu, je do jisté míry nadčasové; aktuální je přes občasné zastaralý jazyk i zpracování

Boromir překvapeně pohlédl na Bilba, ale **smích mu zmrzl** na rtech, když viděl, že všichni ostatní hledí na starého hobita s vážnou úctou. Jen Glóin se usmál, jeho úsměv však vyplynul ze starých vzpomínek. „Samozřejmě, můj milý Bilbo,“ řekl Gandalf. „Pokud jste to všechno opravdu začal, dalo by se od vás očekávat, že s tím skončíte. Ale víte už docela dobře, že začít je pro každého příliš velké slovo a že každý hrdina hraje ve velkých činech jen malou úlohu. Nemusíte se uklánět! Ačkoli jsem to slovo myslel vážně a nepochybujeme, že pod rouškou žertu pronášíte statečnou nabídku. Ale přesahuje vaše síly, Bilbo. Nemůžete vzít **Prsten** zpátky. **Opuštěl vás**. Jestli ještě potřebujete mou radu, řekl bych, že vaše úloha je skončena a teď máte jen zaznamenávat. Dokončete svou knihu a nechte závěr nezměněný. Jestli je na něj naděje. Připravte se však psát pokračování, až přijdou zpátky.“ Bilbo se zasmál. „Nevzpomínám si, že byste mi byl zatím někdy dal příjemnou radu,“ řekl. „Protože všechny vaše nepřijemné rady byly dobré, jsem zvědav, jestli tahle nebude špatná. Stejně už asi nemám dost síly ani štěstí, abych se s tím Prstenem vypořádal. **Vyrostl, a já ne**. Ale povězte mi, kdo má přijít zpátky?“ „Poslové, kteří budou vysláni s Prstenem.“ „**Přesně! A kdo to bude?** Právě tohle a nic jiného má podle mne **Rada** rozhodnout. Elfové třeba mohou žít jen z řeči a trpaslíci snesou velkou únavu, ale já jsem jen starý hobit a v poledne mi schází oběd. Nemohli byste si teď vymyslet nějaká jména? Nebo to odložit na odpoledne?“ Nikdo neodpovídal. Polední zvonek zacinkal. Stále nikdo nepromluvil. Frodo pohlédl na všechny tváře, ale nebyly obráceny k němu. Celá Rada seděla se sklopenýma očima **jako v hlubokém zamyšlení. Padl na něho veliký děs**, jako by čekal na vynesení **orte**, který dlouho předvídal, a marně doufal, že nebude nikdy **vyřčen**. Srdce mu zaplavila veliká touha odpovídat a zůstat v klidu po Bilbově boku v **Roklince**. A pak s námahou promluvil a užasl nad vlastními slovy, jako kdyby nějaká jiná vůle používala jeho hlas. „**Ponesu Prsten**,“ řekl, „ačkoli neznám cestu.“

TOLKIEN, J.R.R. - Společenstvo prstenu, Praha: Mladá fronta, 1990.

Význam sdělení (hl. témata, myšlenky díla a motivy):

boj dobra proti zlu; síla přátelství; MOTIVY: břemeno, přátelství, výprava, osud, dědictví, dobrodružství

román - prozaický epický žánr; delší rozpis a komplikovanější děj než povídka nebo novela; příběh zpravidla obsahuje více postav

fantasy - literární žánr obsahující nadpřirozené (pohádkové) prvky (občas s prvky magie); častá bývá inspirace antikou

science fiction (sci-fi) - vědeckofantastický uměl. žánr; ZNAKY: spekulativní technologie; mimozemské civilizace; časté zasazení do vesmíru nebo budoucnosti; ZÁSTUPCI: Isaac Asimov, Arthur C. Clarke, Ray Bradbury aj. **elipsa** - vynechání části věty, která je příjemci známa (např. z kontextu); VÝZNAM: zestručnění/neopakování zjevného archaismus - zastaralý jazykový prvek (např. *platiti*, *dýchati*, *regiment* (= pluk), *leč* (= avšak), na rozdíl od historismů mohou označovat i skutečnost (věc), která stále existuje **přirovnání** - srovnání vlastností dvou subjektů na základě jejich podobnosti (*je chytrý jako liška*) **řečnická otázka** - otázka, na niž její tazatel neočekává odpověď

personifikace - přikládání lidských vlastností neživým věcem

metafora - přenesení významu na základě vnější podobnosti (*zub pily*, *kapka štěstí*); zub nemá s pilou nic společného, ale tvarem se podobá hrotům na pile; *kapka* = trochu)